

dr Arkadiusz Domagała

Wrocław, 24 kwietnia 2017 r.

Instytut Politologii

Zakład Badań nad Konfliktami i Przemocą Polityczną

Wydział Nauk Społecznych UWr

ul. Koszarowa 3, 51-149 Wrocław

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

1. Imię i nazwisko:

Arkadiusz Domagała

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne:

Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce (specjalność: stosunki międzynarodowe), nadany uchwałą Rady Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 9 września 2005 roku. Tytuł rozprawy: *Interwencja humanitarna: ewolucja zjawiska po zakończeniu zimnej wojny*

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1 X 2005 adiunkt w Instytucie Politologii na Wydziale Nauk Społecznych UWr (obecnie w Zakładzie Badań nad Konfliktami i Przemocą Polityczną)

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki:

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Cykl publikacji powiązanych tematycznie: *Normatywny, deklaracyjny i operacyjny wymiar interwencji humanitarnej i odpowiedzialności za ochronę*

Arkadiusz Domagała

b) publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

Monografie:

Domagała Arkadiusz, *Interwencjonizm humanitarny NATO*, EM, Bydgoszcz 2014, ss. 203;

Domagała Arkadiusz, *Od interwencji humanitarnej do odpowiedzialności za ochronę. Społeczność międzynarodowa wobec wymuszania przestrzegania praw człowieka po interwencji NATO w Kosowie*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2016, ss. 310.

c) omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Osiągnięcie naukowe przedstawione w postaci dwóch monografii jest kontynuacją prowadzonych od uzyskania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce badań nad wymuszaniem przestrzegania praw człowieka. W tym czasie opublikowałem kilkadziesiąt pozycji o charakterze naukowym bądź popularnonaukowym, a zdecydowana większość z nich dotyczy reakcji społeczności międzynarodowej na naruszenia praw człowieka.

Rozwój odpowiedzialności za ochronę (R2P) oraz implementacyjne dylematy podmiotów (faktycznych bądź potencjalnych) używających siły w ramach interwencji humanitarnych stały się przesłanką prowadzonych od 2009 roku prac badawczych, kształtowania hipotez, doboru metod, opracowywania źródeł, a w końcu przygotowywania kluczowych z punktu widzenia przedstawianego osiągnięcia naukowego publikacji. Przedstawiony jako osiągnięcie naukowe cykl został opublikowany w latach 2014-2016. W przygotowywaniu obu monografii duże znaczenie odgrywała realizacja projektu badawczego indywidualnego oraz udział w innych projektach badawczych. W latach 2013-2014 wziąłem udział w projekcie *Obszary aktywności współczesnych organizacji międzynarodowych* realizowanym wspólnie przez Uniwersytet Wrocławski, Instytut Zachodni w Poznaniu, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Stowarzyszenie Semper Avanti, Fundację Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada. W 2015 roku uzyskałem od Dresden Technische Universität grant poświęcony na realizację projektu *Between Limited Acceptance and Soft Rejectionism. Responsibility to Protect in Polish and German Foreign Policies*. Podjęte w jego ramach działania i konsultacje (m. in. współpraca z dr Partickiem Mello z Lehrstuhl für International Politik oraz dostęp do zasobów SLUB) zdynamizowały prace koncepcyjne nad monografią *Od interwencji humanitarnej do odpowiedzialności za ochronę*.

Celem naukowym cyklu jest określenie stosunku społeczności międzynarodowej i jej wybranych przedstawicieli do wymuszania przestrzegania praw człowieka, czemu służy:

- 1) wyszczególnienie i analiza determinant aktywizujących potencjalnych interwencji do działania obejmującego użycie siły w sytuacjach poważnych i masowych naruszeń praw człowieka;
- 2) analiza poparcia dla odpowiedzialności za ochronę jako normy obejmującej użycie siły w sytuacji poważnych i masowych naruszeń praw człowieka (zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, czystek etnicznych, zbrodni wojennych) i upowszechnienia (dyfuzji) R2P.

Nakreślone cele naukowe odnoszą się do trzech obszarów wymuszania przestrzegania praw człowieka w postaci interwencji humanitarnej i odpowiedzialności za ochronę. Są to:

- a) aspekt operacyjny: w jakich okolicznościach poparcie dla idei humanitaryzmu przeistacza się w użycie siły w celu powstrzymania poważnych naruszeń praw człowieka?;
- b) aspekt normatywny: jaka jest treść koncepcji trzeciego filaru odpowiedzialności za ochronę i jej relacja z koncepcją interwencji humanitarnej?;
- c) aspekt deklaracyjny: jaka jest skala poparcia dla wymuszania przestrzegania praw człowieka, w tym R2P?; jak zmierzyć poparcie względem R2P?; poprzez jakie działania państwa wyrażają swoje poparcie lub jego brak dla zdecydowanej reakcji na zbrodnie ludobójstwa, zbrodnie przeciwko ludzkości, czystki etniczne i zbrodnie wojenne?

Obie publikacje stanowią komplementarną, uzupełniającą się nawzajem, całość. Monografia *Interwencjonizm humanitarny NATO* poświęcona jest przede wszystkim wymiarowi operacyjnemu wymuszania przestrzegania praw człowieka, w mniejszym stopniu dotyka wymiaru normatywnego. Monografia *Od interwencji humanitarnej do odpowiedzialności za ochronę* z kolei koncentruje się głównie na wymiarze deklaracyjnym i normatywnym wymuszania przestrzegania praw człowieka. Podniesione kwestie mają dużą wagę z punktu widzenia nie tylko teorii stosunków międzynarodowych, ale i praktyki aktywności państw. Dotyczy to w szczególności analizy aspektu operacyjnego, gdyż stworzony zestaw subkryteriów może stanowić swoisty przewodnik dla grup decydentów (lub ekspertów) w kontekście oceny zasadności użycia siły *ex ante* i *ex post*.

W trakcie przygotowywania analizy opracowano szereg hipotez i towarzyszących im pytań badawczych. Przyjęte hipotezy były następujące:

Arkadiusz Dmowski

- 1) podjęcie decyzji o interwencji humanitarnej jest tym bardziej prawdopodobne, im wyższe prawdopodobieństwo sukcesu interwencji humanitarnej (H1);
- 2) im wyższe prawdopodobieństwo sukcesu interwencji humanitarnej, tym wyższe prawdopodobieństwo realizacji kryteriów interwencji humanitarnej (H2);
- 3) upowszechnienie odpowiedzialności za ochronę jako normy międzynarodowej jest efektem obecności regionalnych liderów R2P (H3);
- 4) upowszechnienie R2P jako normy międzynarodowej jest konsekwencją permanentnej międzynarodowej debaty na temat normy (H4);
- 5) odpowiedzialność za ochronę jest zrekonstruowaną normą interwencji humanitarnej (H5).

Hipoteza pierwsza i druga dotyczą operacyjnego aspektu wymuszania przestrzegania praw człowieka. Zostały one zoperacjonalizowane oraz skoroborowane w monografii *Interwencjonizm humanitarny NATO*. Aspekt deklaracyjny odnosi się do hipotezy trzeciej i czwartej, a wymiar normatywny wymuszania przestrzegania praw człowieka uwidocznił się w hipotezach piątej oraz częściowo pierwszej (gdyż jedna ze zmiennych dotyczy treści kryterium interwencji humanitarnej) i czwartej (H4 dotyczy zarówno kształtu normy jako funkcji debaty nad R2P oraz skali deklarowanego poparcia dla normy). Hipotezy od trzeciej do piątej zostały zoperacjonalizowane i zweryfikowane w monografii *Od interwencji humanitarnej do odpowiedzialności za ochronę*.

Hipotezom towarzyszył szereg pytań badawczych, które skutkowało postawieniem konkretnych celów badawczych. Ich realizacja była krokiem w kierunku operacjonalizacji hipotez, ale nade wszystko przybliżała do ich weryfikacji (ewentualnie koroboracji) bądź falsyfikacji. Pytania badawcze były następujące (w nawiasie znajduje się odniesienie do hipotezy adekwatnej do danego pytania badawczego):

- 1) na czym polega kryterium perspektywy sukcesu? (co skutkuje celem badawczym w postaci operacjonalizacji kryterium perspektywy sukcesu; H1);
- 2) czy istnieje związek między kryterium perspektywy sukcesu a realizacją pozostałych kryteriów interwencji humanitarnych? (co skutkuje celem badawczym w postaci określenia pozytywnego bądź negatywnego związku między perspektywą sukcesu a warunkami interwencji humanitarnej; H2);

Arkadiusz Domagała

- 3) w jakim stopniu zostały zrealizowane zoperacjonalizowane wcześniej subkryteria perspektywy sukcesu w interwencjach Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego? (co oznacza cel badawczy w postaci przeprowadzenia testu na podstawie subkryteriów perspektywy sukcesu jako typu idealnego; H2);
- 4) jaka jest specyfika interwencjonizmu humanitarnego NATO w kontekście wskazanych powyżej pytań badawczych? (co oznacza cel badawczy w postaci wyróżnienia na podstawie studiów przypadku właściwości interwencjonizmu NATO; H1 i H2);
- 5) jak zmierzyć skalę poparcia dla odpowiedzialności za ochronę i wymuszania przestrzegania praw człowieka? (co oznacza cel badawczy w postaci skonstruowania indeksu bądź innego miernika poparcia dla zdecydowanych działań na rzecz wymuszania przestrzegania praw człowieka; H3 i H4);
- 6) jak doszło do upowszechnienia R2P i wzrostu akceptacji dla wymuszania przestrzegania praw człowieka wśród państw? (co oznacza cel badawczy w postaci zweryfikowania roli debat organów ONZ na temat R2P oraz roli państw-liderów w dyfuzji odpowiedzialności za ochronę jako normy; H3 i H4);
- 7) czym wyjaśnić ewolucję norm dotyczących wymuszania przestrzegania praw człowieka: od interwencji humanitarnej do R2P w rozumieniu Międzynarodowej Komisji ds. Interwencji i Suwerenności (ICISS), a następnie R2P po przyjęciu Dokumentu końcowego Szczytu Światowego? (co oznacza cel badawczy w postaci zidentyfikowania czynników kształtujących ewolucję normy wymuszania przestrzegania praw człowieka po interwencji NATO w Kosowie; H4);
- 8) czy jest możliwe sklasyfikowanie państw w ich stosunku względem wymuszania przestrzegania praw człowieka i odpowiedzialności za ochronę? (co oznacza cel badawczy w postaci wyróżnienia i operacjonalizacji wzorów zachowań państw (typów) w ich stosunku wobec zdecydowanej reakcji wobec naruszeń praw człowieka, w tym odpowiedzialności za ochronę; H3);
- 9) w jakiej zależności pozostają interwencja humanitarna i odpowiedzialność za ochronę (co oznacza cel badawczy w postaci porównania interwencji humanitarnej i R2P; H5).

Tło i zarys hipotez

Decyzja o interwencji humanitarnej nie jest pochodną wystąpienia stanu katastrofy humanitarnej. Sytuacje określane jako humanitarna przyczyna (w tym poważne i masowe

Arkadiusz Kompała 5

naruszenia praw człowieka) są warunkiem koniecznym, acz nie wystarczającym do podjęcia interwencji humanitarnej. Stąd można wyróżnić wiele sytuacji i okrucieństw „wstrząsających sumieniem ludzkości”¹, które nie skutkowały reakcją społeczności międzynarodową w postaci interwencji humanitarnej, a nawet ograniczonym użyciem siły w ramach tzw. wzmocnionych operacji pokojowych (np. sytuacja w kongijskim Kivu po 2006 roku, masowe naruszenia praw człowieka w sudańskim Kordofanie Południowym po 2011 roku lub w Myanmarze wobec Rohingja po 2012 roku). Czynnikiem decydującym o interwencji jest wysoka perspektywa realizacji humanitarnego skutku poprzez użycie siły (H1). Innymi słowy, decydenci powinni być skłonni do użycia siły jedynie wtedy, gdy będzie się ono charakteryzować wysokim prawdopodobieństwem sukcesu. W hipotezie nie wskazuje się, że decyzja o interwencji jest funkcją przekonania o sukcesie (co byłoby zadaniem mało użytecznym). Wykazuję raczej, że subiektywność przekonania o sukcesie może być zredukowana, jeśli decyzja o interwencji będzie funkcją odczytania wybranych parametrów będących treścią perspektywy sukcesu. Postawioną hipotezę trudno uznać za niezwykle odkrywczą, jednak zasadniczym i kluczowym zadaniem badawczym było zoperacjonalizowanie kategorii perspektywy sukcesu poprzez stworzenie zestawu subkryteriów, których spełnienie jest równoznaczne z wysokim prawdopodobieństwem sukcesu użycia siły (w literaturze przedmiotu ów operacyjny wątek uchodzi za niedoceniony i wyraźnie zaniedbany; *vide* 2014, ss. 66-67).

Opracowany na podstawie krytycznej analizy literatury przedmiotu zestaw subkryteriów ma dużą wartość analityczną, gdyż można go zastosować do oceny prawdopodobieństwa wystąpienia interwencji humanitarnej w konkretnym przypadku. Taki zabieg *ex post* zostaje dokonany również czterokrotnie w monografii *Interwencjonizm humanitarny NATO*. Na uwagę zasługuje szczególnie analiza perspektywy sukcesu w potencjalnej operacji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (lub jego kluczowych członków) w Syrii po 2013 roku. Francja i Stany Zjednoczone wielokrotnie wskazywały na użycie broni chemicznej jako tzw. czerwoną linię, której przekroczenie oznaczać miało interwencję (także jednostronną). Analiza subkryteriów perspektywy sukcesu daje odpowiedź, dlaczego do takiej interwencji nie doszło. Za towarzyszącą hipotezie głównej należy uznać hipotezę wskazującą na związek między wysoką perspektywą sukcesu a humanitaryzmem interwencji rozumianym jako realizacja opracowanych na podstawie tradycji wojny sprawiedliwej kryteriów interwencji humanitarnej

¹ Określenie takie pojawia się w literaturze prawniczej przed rozwojem współczesnej doktryny interwencji humanitarnej w kontekście używania siły przez państwo w celu powstrzymania poważnych i masowych naruszeń praw człowieka. Patrz m. in. L. Oppenheim, *International Law. A Treatise*, vol. 1, 8th edition, London 1955, s. 312; H. Lauterpacht, *International Law and Human Rights*, London, 1950, s. 32.

6
Arkadiusz Komyszek

(H2). Jeśli interwenci są silnie zmotywowani do podjęcia interwencji humanitarnej, to jej konsekwencją powinna być taka jej realizacja, która jest zgodna z doktryną interwencji humanitarnej. W celu wykazania trafności tej hipotezy dokonano studium przypadku o charakterze testu z elementami analizy porównawczej.

Interwencja NATO w Kosowie skutkowała sprzeciwem dużego grona państw rozwijających się i mocarstw wschodzących, co skłoniło część zwolenników wymuszania przestrzegania praw człowieka do refleksji nad kondycją interwencji humanitarnej i nad potencjalnym pogodzeniem dwóch, kluczowych dla społeczności międzynarodowej, wartości: zasady nieinterwencji oraz zdecydowanego reagowania na poważne i masowe naruszenia praw człowieka. Z inicjatywy rządu Kanady, a pośrednio także sekretarza generalnego ONZ Kofiego Annana, utworzono Międzynarodową Komisję ds. Interwencji i Suwerenności (ICISS). Efektem prac ICISS była koncepcja odpowiedzialności za ochronę (*Responsibility to Protect*). Pomimo początkowej niechęci, a nawet wrogości, większości państw członkowskich ONZ, udało się zwolennikom odpowiedzialności za ochronę doprowadzić do włączenia R2P do Dokumentu końcowego Szczytu Światowego w 2005 roku, a następnie do zapoczątkowania wieloletniego procesu operacjonalizacji i implementacji R2P w ramach organów ONZ. Efektem powyższego procesu było narastające poparcie dla odpowiedzialności za ochronę, która zawiera mechanizm wymuszania przestrzegania praw człowieka poprzez operacje ONZ podjęte na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych (tzw. trzeci filar R2P). W tle przedstawionego procesu zachodziła także ewolucja normy odpowiedzialności za ochronę.

Podjęta w monografii *Od interwencji humanitarnej do odpowiedzialności za ochronę* analiza zagadnienia daje możliwości zobrazowania i wyjaśnienia ewolucji wymuszania przestrzegania praw człowieka po interwencji w Kosowie w 1999 roku. Kluczową kwestią jest zbadanie upowszechnienia R2P, które wszak nie następuje samoistnie. Jednym z założeń monografii jest uznanie, że dyfuzja R2P jako normy (a nie zmuszanie do akceptacji normy) zachodzi wskutek zaangażowania promotorów/liderów normy (co stanowi zasadniczą różnicę w próbach upowszechniania interwencji humanitarnej na podstawie roz. VII Karty, ocenianych jako niekoncyliacyjne). Przyjęta konstruktywistyczna perspektywa badawcza wskazuje, że w warunkach kryzysu interwencjonizmu humanitarnego po 1999 roku sposobem na pozyskanie przychylności społeczności międzynarodowej wobec wymuszania przestrzegania praw człowieka, była zmiana dotychczasowej normy poprzez nasycenie jej wartościami wpisującymi się w oczekiwania państw do tej pory sceptycznych wobec interwencji humanitarnej (H3). Celem debaty międzynarodowej w ramach ONZ (głównie w Zgromadzeniu Ogólnym na

Aleksander Domagała ⁷

podstawie raportów sekretarza generalnego) jest kreowanie i utrzymywanie poparcia dla odpowiedzialności za ochronę poprzez dopasowywanie normy R2P do oczekiwań członków społeczności międzynarodowej i dyskurs jako taki, który jest zbieżny z konstruktywistyczną formułą tzw. utrzymywania w ruchu (H4).

Skala poparcia dla R2P jest funkcją dwóch przenikających się zmiennych: obecności i aktywności liderów oraz uruchomionego przy współdziałaniu tych liderów dyskursu, którego celem jest reinterpretacja i rekonstrukcja normy wymuszania przestrzegania praw człowieka. Zmienną zależną w hipotezie trzeciej i czwartej jest poziom upowszechnienia R2P. Zmienną niezależną są czynniki wpływające na dyfuzję R2P - kształtowanie się aktywnych promotorów normy i liderów (H3) oraz stymulowany proces, który jest generatorem przyjaznego otoczenia dla dyfuzji normy (H4).

Szerokie poparcie wśród państw dla R2P w zderzeniu z manifestowaną wcześniej powszechnie przez państwa rozwijające się niechęcią wobec koncepcji interwencji humanitarnej prowadzić może do wniosku, że różnice między obiema kategoriami są zasadnicze. Tymczasem w monografii wykazuję, że trzon koncepcyjny interwencji humanitarnej został zachowany i niejako „przemyciony” do normy R2P (H5). Zmiana przyjęła charakter rebrandingu dotychczasowej normy rozumianej jako marki. Celem wspomnianego rebrandingu było przywrócenie zaufania do wymuszania przestrzegania praw człowieka, a sam produkt (interwencja humanitarna) został poddany jedynie kosmetycznym zabiegom.

Zastosowane perspektywy i metody badawcze

Większość postawionych hipotez wskazuje na pozytywną zależność między zmiennymi (H1, H2, H3) – takie hipotezy mają więc charakter kierunkowy. Ich weryfikacja wymagała zastosowania metod badawczych, które umożliwiają potwierdzenie lub zaprzeczenie związku między zmiennymi. W przypadku hipotezy pierwszej i drugiej użyteczne stało się zastosowanie nieskomplikowanych metod ilościowych polegających na stworzeniu wskaźnika humanitaryzmu interwencji oraz wskaźnika perspektywy sukcesu. Porównanie uzyskanych wartości dla analizowanych przypadków użycia siły ułatwia sformułowanie wniosków na temat prostych zależności między perspektywą sukcesu a humanitaryzmem interwencji.

Za kluczowe dla testowania hipotez w monografii *Od interwencji humanitarnej do odpowiedzialności za ochronę* należy uznać metody ilościowe skutkujące opracowaniem indeksu mierzącego zaangażowanie państwa w wymuszanie przestrzegania praw człowieka i

Arkadiusz Domagala 8

implementację R2P. Po wyróżnieniu kilkunastu bliźniaczych względem koncepcji odpowiedzialności za ochronę form zaangażowania państw w ochronę praw człowieka, zbadałem wszystkie państwa członkowskie ONZ pod kątem uczestnictwa we wspomnianych powyżej formach zaangażowania. Dla wyników badania (indeksu) istotne było nie tylko samo uczestnictwo w danym programie (np. ISSAT czy tzw. kole przyjaciół R2P), ale także natura tego uczestnictwa, tzn. stwierdzenie czy państwo było inicjatorem przedsięwzięcia czy przystąpiło do niego po okresie konsolidacji (więcej na temat metodologii i założeń badania patrz: 2016, ss. 205-208). Na podstawie indeksu opracowano ranking państw, który z kolei posłużył za wstęp do wyróżnienia grupy liderów normy, co umożliwiło określenie związku między obecnością liderów a upowszechnieniem normy w danym regionie (zgodnie z sugestiami propagatora koncepcji dyfuzji norm Amitava Acharyi)². Weryfikacja hipotezy czwartej nastąpiła poprzez odniesienie procesu konsolidacji R2P do konstruktywistycznych kategorii ewolucji norm i ukierunkowanej komunikacji. W określeniu kształtu upowszechnienia i konsolidacji R2P duże znaczenie, oprócz krytycznego przeglądu literatury, miała typizacja rozumiana jako sklasyfikowanie podmiotów wedle cech charakterystycznych. W ten sposób utworzono kategorie liderów, aktywnych zwolenników, pasywnych zwolenników i oponentów, które ułatwiają zobrazowanie ewolucji poparcia dla R2P oraz znaczenia poszczególnych typów zaangażowania (głównie liderów – *vide* H3). Realizacja tego celu badawczego byłaby niemożliwa bez prześledzenia pod kątem stosunku do R2P co najmniej kilkuset oświadczeń państw z lat 2004-2016, formułowanych przede wszystkim w ramach organów ONZ (analiza danych zastanych). Realizacja powyższych zadań badawczych pozostawała w ścisłej współzależności, tzn. bez stworzenia indeksu wyodrębnienie kategorii państw w ich stosunku do R2P pozostawałoby nieklarowne. Operacjonalizację indeksu poparcia do wymuszania przestrzegania praw człowieka oraz mechanizm wyodrębnienia kategorii państw (liderzy, aktywni zwolennicy, pasywni zwolennicy, oponenti) oceniam jako elementy stanowiące w największym stopniu o wkładzie naukowym we wskazanym we wniosku cyklu publikacji.

Podstawą dla wniosków kluczowych dla H1, H2 i H5 były metody klasyczne dla internacjologii: testu opartego na typie idealnym, studium przypadku oraz analizy porównawczej. Operacjonalizacja subkryteriów perspektywy sukcesu posłużyła do skonstruowania swoistego typu idealnego. Na jego podstawie przeprowadzono test, czyli

² Patrz A. Acharya, *How ideas spread. Whose norms matter? Norm localization and institutional change in Asian regionalism*, „International Organization” Vol. 58, Spring 2004, s. 239-275.

Aleksander Domagala

dokonano oceny, w jakim stopniu poszczególne przypadki użycia siły (interwencja w Bośni i Hercegowinie, interwencja w Kosowie, interwencja w Libii, potencjalna interwencja w Syrii w 2013 roku) spełniają warunki perspektywy sukcesu. Studium przypadku ma więc ściśle ograniczony charakter – nie jest opisem interwencji, ale polega na scharakteryzowaniu interwencji przez pryzmat perspektywy sukcesu oraz humanitaryzmu interwencji (analiza humanitaryzmu interwencji nie dotyczy z oczywistych względów sytuacji w Syrii w 2013 roku). Zamiast przedstawiania przyczyn i przebiegu konfliktu należało bowiem się skoncentrować na kryteriach perspektywy sukcesu oraz, w mniejszym stopniu, na kryteriach humanitaryzmu interwencji. W ten sposób przeprowadzone badanie przybiera postać dwuetapowego studium przypadku (jedna sytuacja analizowana z perspektywy dwóch kategorii zmiennych).

Analiza porównawcza miała kluczowe znaczenie dla hipotezy piątej. Na podstawie przeglądu literatury wyróżniono dziesięć autorskich kryteriów ułatwiających wskazanie na podobieństwa i różnice między interwencją humanitarną a odpowiedzialnością za ochronę. Wśród pozostałych metod badawczych można wyróżnić m. in. metodę definicji polegającą na uściśleniu bądź nowym ustaleniu definicji powszechnie stosowanych pojęć (zastosowano ją dla określenia kształtu perspektywy sukcesu) oraz wielokrotnie stosowaną analizę danych zastanych (*desk research*) – ze względu na powszechną obecność tej ostatniej w naukach społecznych nie będę szerzej analizował jej zastosowania.

Formułowanie i weryfikacja celów badawczych i hipotez nie następują w teoretycznej próżni. Towarzyszy im przyjęcie określonych perspektyw teoretycznych ułatwiających przeprowadzenie procesu badawczego. W monografii *Interwencjonizm humanitarny NATO* analizę oparto na prądzie określanym w etyce i epistemologii jako konsekwencjalizm, który wsparto dorobkiem szkoły neorealistycznej i szkoły angielskiej. Konsekwencjalizm jest takim podejściem filozoficzno-metodologicznym, wedle którego wartość moralna czynów zależy od ich skutków. Motywacje czy moralna wartość definiowana przez przywiązanie do pewnych zasad mają znaczenie drugorzędne. W swojej niepryncypialnej wersji konsekwencjalizm dopuszcza odstępstwo od uznanych reguł postępowania, jeśli miałoby to służyć osiągnięciu większego dobra (2014, ss. 11-13). Prowadzi to do wniosku, zgodnie z którym wartość interwencji humanitarnej byłaby definiowana głównie przez skuteczność interwenta w zażegnaniu masowych i poważnych naruszeń praw człowieka. Intencji humanitarnej mogłyby towarzyszyć bardziej egoistyczne motywacje państw i organizacji. Taka optyka przyświecała celom badawczym ułatwiającym weryfikację hipotez (H1, H2).

Aleksander Domagała

Wskazanie na warunki i okoliczności, które mogą stać się czynnikami utrudniającymi lub ułatwiającymi realizację celów interwencji humanitarnej ma fundamentalne znaczenie dla potencjalnych interwencji. Przyjęta perspektywa oznacza zwrócenie uwagi na oczekiwania interwencji, przy nielekceważeniu oczekiwań ludności cywilnej, której prawa są naruszane. Założenia te są więc swoistą fuzją „etyki neorealistycznej” (zwrócenie uwagi na kategorię interesów i oczekiwań mocarstw) i „etyki neoidealistycznej” (zwrócenie uwagi na oczekiwania społeczności międzynarodowej i ludności cywilnej realizowane przez interwencję podejmowaną w oparciu o kryteria bazujące na tradycji wojny sprawiedliwej). Poprzez to przyjęta perspektywa wpisuje się w dyskurs teoretyczny określany popularnie jako „*neo-neo debate*”³.

Weryfikacja hipotez zarysowanych w monografii *Od interwencji humanitarnej do odpowiedzialności za ochronę* (H3, H4, H5) następuje przy wykorzystaniu konstruktywizmu społecznego i koncepcji mu pokrewnych. Konstruktywizm pozostaje perspektywą badawczą czującą na kategorii wartości i norm, oferując narzędzia teoretyczne służące wyjaśnieniu powstania i ewolucji R2P jako normy międzynarodowej. Stąd sięganie po kategorie deskryptywne takie jak dialog, narracja, konstrukt, rekonstrukcja. Zwolennicy konstruktywizmu utrzymują, że przekonania i wartości mają znaczenie dla treści stosunków międzynarodowych. Państwa i ich przedstawiciele podatni są nie tylko na rozumowanie w triadzie interesy - siła - zyski (względne lub absolutne), ale także na normy międzynarodowe jako motywatory działań. Koncepcją pokrewną do konstruktywizmu jest rebranding, funkcjonujący jako technika i metoda w marketingu, ale także jako kategoria eksplanacyjno-analityczna (2016, ss. 32-33). Zastosowanie konstruktywizmu ułatwia zrozumienie normy odpowiedzialności za ochronę poprzez koncepcję powstawania i ewolucji norm oraz ukierunkowanej komunikacji.

Wnioski i wkład naukowy

Do weryfikacji hipotezy pierwszej (H1) prowadziła analiza czterech przypadków, z których trzy miały charakter interwencji humanitarnej, a czwarty dotyczył sytuacji, w której oczekiwano interwencji humanitarnej. W każdym z nich oceniono prawdopodobieństwo sukcesu operacji zbrojnej, które zmierzono przy pomocy wypracowanego wcześniej wskaźnika. Jego wartość może wynosić od zera (brak szans na realizację interwencji) do 100

³ Patrz np. O. Wæver, *Figures of international thought: introducing persons instead of paradigms*, w: I. Neumann, O. Wæver (eds), *The Future of International Relations. Masters in the Making?*, New York-London 2005, s. 17-18.

Arkadiusz Domagała

(pełne szanse na realizację interwencji). Analizowane sytuacje miały wartość od 45 (Syria) przez 75 (Kosowo) aż po 95 (Bośnia i Hercegowina oraz Libia). Wartości należy interpretować jako wyrażoną procentowo szansę na implementację interwencji humanitarnej (2014, ss. 168-176).

Wartości wskaźnika i wyniki analizy pokrywają się ze spotykaną w literaturze przedmiotu oceną ryzyka w poszczególnych sytuacjach. Przewaga wskaźnika polega na redukcji arbitralności, roli intuicji i uznaniowości w ocenie ryzyka przeprowadzenia interwencji. Wskaźnik jest więc w wymiarze operacyjnym relatywnie zobiektywizowanym instrumentem analizy prawdopodobieństwa użycia siły *ex post* i *ex ante*. Pytaniem otwartym pozostaje, jaka powinna być minimalnie akceptowalna dla decydentów wartość wskaźnika, umożliwiającą sięgnięcie po siłę zbrojną. Na podstawie czterech studiów przypadków (co stanowi jednak niewystarczający materiał do wyciągnięcia jednoznacznych wniosków) można zaryzykować twierdzenie, że:

- a) z punktu widzenia decydentów wskaźnik ten powinien zbliżać się do wartości maksymalnej (tak jak w Bośni i Hercegowinie oraz Libii);
- b) wartość 75 należy uznać za minimalnie akceptowalną;
- c) szanse powodzenia oceniane na 50% powinny już zdecydowanie dyskwalifikować daną sytuację jako taką, w której interwencja humanitarna jest potencjalnie efektywnym z punktów widzenia humanitarnego skutku sposobem rozwiązania kryzysu.

Analiza operacyjnego aspektu wymuszania przestrzegania praw człowieka również prowadzi do wniosków składających się na specyfikę interwencjonizmu humanitarnego NATO (2014, ss. 176-184).

Za poddaną skutecznej koroboracji należy uznać hipotezę o wpływie prawdopodobieństwa sukcesu na realizację kryteriów interwencji humanitarnej (H2). Przykłady interwencji realizowanych przez NATO wskazują, że im mniejsze ryzyko fiaska interwencji, tym łatwiejsza z perspektywy decydentów implementacja najtrudniejszych warunków interwencji humanitarnej: proporcjonalności i rozróżnienia (jako humanitarnych środków), jak najmniejszej dolegliwości dla państwa przedmiotu interwencji czy humanitarnego skutku. Z dużym prawdopodobieństwem można by również stwierdzić, że przeprowadzenie interwencji w Syrii w 2013 roku – przy umiarkowanej wartości wskaźnika prawdopodobieństwa interwencji humanitarnej - odbijałoby się negatywnie na realizacji kryteriów interwencji humanitarnej.

Arkadiusz Domysał

Jeden z najważniejszych efektów naukowych związany jest z weryfikacją hipotezy trzeciej, dotyczącej wpływu obecności liderów na proces upowszechniania odpowiedzialności za ochronę. Identyfikacja liderów R2P oraz pozostałych grup państw wyróżnionych na podstawie ich stosunku wobec R2P była kluczowym etapem w weryfikacji hipotezy, ale sama w sobie stanowi naukową wartość dodaną. W literaturze przedmiotu dominuje sposób przyporządkowywania państw do poszczególnych typów na podstawie deklaracji państw, co skutkuje jedynie intuicyjnym i skązonym woluntaryzmem kwalifikowaniem państw w ich stosunku do R2P. Podejście takie należy uznać za wysoce zawodne i niesatysfakcjonujące badacza postaw państw, gdyż

a) pomija szereg z nich (znaczna część państw nie zabiera głosu w dyskusjach nad R2P w organach ONZ), a przede wszystkim

b) bazuje na niejasnych przesłankach przyporządkowania państw do danego kręgu.

W publikacji poświęconej deklaratywnemu i normatywnemu aspektowi wymuszania przestrzegania praw człowieka zaproponowałem systematyczną, intersubiektywną formułę kwalifikowania państw do grup liderów (w trakcie analizy wyróżniono liderów pierwszej i drugiej rangi), aktywnych zwolenników, pasywnych zwolenników i oponentów. Wynikiem analizy aktywności państw (w operacjach pokojowych typu *robust-peacekeeping*, interwencjach humanitarnych oraz w szczegółowo wyróżnionych inicjatywach promujących odpowiedzialność za ochronę i zapobieganie poważnym naruszeniom praw człowieka) jest indeks poparcia R2P, czy precyzyjniej rzecz ujmując, indeks zaangażowania w działania na rzecz intruzywnego reagowania na poważne i masowe naruszenia praw człowieka (2016, s. 208). Na jego podstawie wyróżniono liderów R2P pierwszej rangi (Australia, Dania, Francja, Holandia, Belgia, Kanada, Korea Południowa, Szwecja, Włochy, Wielka Brytania) i drugiej rangi (Argentyna, Niemcy, Norwegia, USA, Austria, Finlandia, Ghana, Gwatemala, Hiszpania, Japonia, Jordania, Nigeria, Rwanda, Słowenia, Szwajcaria, Urugwaj, Rumunia).

Innym efektem analizy stosunku państw wobec R2P było wyróżnienie państw o orientacji dyplomatycznej oraz zrównoważonej. Dzięki zastosowaniu indeksu (a dokładniej analizy odpowiedzi na pytania składające się na indeks) możliwe było wyodrębnienie dwóch grup państw: akcentujących działania polityczne, w szczególności nie-koersywne w promocji R2P oraz będące zwolennikami wykorzystywania trzeciego filaru odpowiedzialności za ochronę. Do państw o orientacji dyplomatycznej zalicza się m. in. Polskę (więcej 2016, ss. 212-213). Opracowanie indeksu oraz systematyczna analiza stanowisk państw umożliwiła przypisanie niemal wszystkim państwom świata roli (lidera, aktywnego zwolennika, pasywnego

Aleksandra Domyszała

zwolennika, oponenta) względem odpowiedzialności za ochronę (2016, ss. 275-280). W literaturze poświęconej R2P do tej pory nie przedstawiono tak zoperacjonalizowanego sposobu analizy postaw i ról państw.

Analiza ewolucji stanowisk (na podstawie wystąpień w organach ONZ) i postaw państw (uzewnętrznionych w postaci indeksu) wskazuje jednoznacznie na rolę liderów jako podmiotów stymulujących proces dyfuzji normy. Jeżeli nie pojawiają się w regionie państwa szczególnie zainteresowane upowszechnianiem i implementacją nowej, czy raczej zrekonstruowanej, normy, to pod znakiem zapytania staje poszerzanie się grona państw akceptujących normę i skłonnych do jej stosowania. Bez liderów trudno o procesy prowadzące do konsolidacji i wdrażania normy, w tym internalizacji normy na poziomie regionalnym i jej instytucjonalizacji. Rola liderów w wyżej wymienionych procesach zauważalna jest w sensie pozytywnym (tzn. ich obecność stymuluje upowszechnianie normy) i negatywnym (tzn. ich brak utrudnia rozpowszechnianie normy) na każdym kontynencie (2016, ss. 218-224).

Badanie procesu upowszechniania odpowiedzialności za ochronę pozwala na uzupełnienie wyników analizy. Oprócz obecności liderów, proces dyfuzji normy wspierają przede wszystkim kultura organizacyjna regionu oraz zbieżność kulturowa. Kultura organizacyjna oznacza funkcjonowanie instytucjonalnych ram pełniących rolę pasa transmisyjnego dla promowanej normy. Zbieżność kulturowa dotyczy stopnia podobieństwa promowanej normy z dotychczasowymi akceptowanymi przez członków regionu normami (szczególnie wewnętrznymi). Za ramy instytucjonalne należy uznać przede wszystkim organizacje regionalne oraz sieci organizacji pozarządowych. Tam gdzie brak prohumanitarnego facylitatora w postaci kultury organizacyjnej (np. w Azji Centralnej, na Bliskim Wschodzie, w Azji Południowej) dyfuzja napotyka na trudne do przezwyciężenia bariery. Wnioskiem towarzyszącym zweryfikowanej hipotezie będzie stwierdzenie, że obecność liderów jest czynnikiem koniecznym, ale nie wystarczającym do zagwarantowania dyfuzji odpowiedzialności za ochronę.

Innym wnioskiem związanym z rolą liderów jest stwierdzenie o znaczeniu liderów uznanych za wiarygodnych. Jordania jako lider R2P nie jest w stanie, wobec braku prohumanitarnej regionalnej kultury organizacyjnej oraz relatywnie niewielkiej wiarygodności w świecie arabskim, zmieniać istotnie postaw państw regionu. Promotorzy norm muszą dysponować odpowiednio wysokim poziomem prestiżu i zaufania, którym jednak wcale nie musi towarzyszyć znaczący potencjał polityczno-militarny. Tłumaczy to częściowe fiasko dyfuzji normy w Afryce Południowej oraz sukces upowszechniania normy w Ameryce Łacińskiej, a

Aleksander Domyński

przede wszystkim Azji Południowo-Wschodniej. W tym ostatnim regionie kluczową rolę w upowszechnianiu i implementacji normy pełnią nie liderzy z dużym na tle państw regionu potencjałem (Korea Południowa, Japonia, Australia), ale ci, którzy są członkami ASEAN – Singapur, Filipiny, Tajlandia. Za organizację regionalną stymulującą dyfuzję należy uznać taką, która nawet jeśli jest generalnie sceptyczna wobec tzw. norm zachodnich, to rozwija instytucjonalne humanitarne ramy współpracy. Tak rozumiana kultura organizacyjna znakomicie ułatwia adaptację R2P. Słabość lub brak takich struktur – od Chin aż po Izrael – wyjaśnia bierność wobec odpowiedzialności za ochronę.

Hipoteza czwarta dotyczyła zarówno aspektu normatywnego, jak i deklaratywnego i odnosiła się do pozytywnego oddziaływania debaty wokół odpowiedzialności za ochronę w łonie ONZ na proces upowszechniania normy. W wyjaśnieniu tego nieoczywistego związku, abstrahującego od roli potęgi w dyfuzji norm i kształtowania wzorów zachowań, użytecznym była konstruktywistyczna koncepcja procesu (upowszechniana w Polsce głównie przez Michaela Fleischera) i koncepcja powstawania normy Marthy Finnemore i Kathryn Sikkink („International norm dynamics and political change”, *International Organization*, Vol. 52, Autumn 1998, issue 4, pp. 887-917). Zwolennicy R2P zrezygnowali z usilnego przekonywania do słuszności nowej normy, mając w pamięci oskarżenia wobec koncepcji interwencji humanitarnej i zakładając, że przyniesie to odwrotny skutek od oczekiwanego. W zamian liderzy R2P wraz z sekretarzem generalnym ONZ skupili się na kreowaniu przyjaznej i konstruktywnej atmosfery wokół odpowiedzialności za ochronę, a raczej na kreowaniu takiego wrażenia, potęgowanego przez aktywność NGOs zapraszanych na debaty poświęcone R2P w Zgromadzeniu Ogólnym. Systematyczne dyskusje o normie, poruszanie coraz to nowych wątków i podnoszenie argumentów o użyteczności R2P z punktu widzenia państw rozwijających się budowało pozytywny odbiór odpowiedzialności za ochronę. Utrwalenie zasady odpowiedzialności za ochronę jest ściśle powiązane z podtrzymywaniem i stymulowaniem dialogu wokół R2P. Spojrzenie przez pryzmat „utrzymywania dialogu w ruchu” (2016, ss. 255-256) na raporty sekretarza generalnego i coroczne debaty Zgromadzenia Ogólnego umożliwia zrozumienie, po pierwsze, form aktywności zwolenników R2P, po drugie, poszerzania się grona zwolenników nowej koncepcji. Według zwolenników konstruktywizmu taki dialog staje się celem samym w sobie, a przekonanie o faktach ma większe znaczenie niż same fakty. Co więcej, przekonanie o faktach samo jest faktem, który wytwarza inne fakty.

Na styku trzeciej i czwartej hipotezy pojawiają się wnioski dotyczące ewolucji postaw państw względem R2P. Po pierwsze, zwiększa się znacznie liczba liderów i aktywnych zwolenników

 15

normy (co potwierdza ustalenia Finnemore i Sikkink). Po drugie, liczebnie nad aktywnymi zwolennikami nadal dominują pasywni zwolennicy, co ma istotne konsekwencje dla implementacji R2P. Po trzecie, o sukcesie postrzegania R2P decyduje malejąca liczba oponentów (którymi obecnie są państwa uznawane powszechnie za outsiderów – Wenezuela, Nikaragua, Iran, Korea Północna, Kuba) i przejście kluczowych państw Ruchu Państw Niezaangażowanych z grona oponentów normy na pozycje pasywnych zwolenników (np. Indii, Indonezji, Egiptu, Malezji, Wietnamu). Testowanie hipotez w sposób oczywisty generuje nowe hipotezy – za najważniejszą z nich należy uznać konstruktywną, a co najmniej nie wrogą, postawę nie-zachodnich mocarstw takich jak Chiny, Indie, Brazylia, RPA czy Rosja jako czynnik ułatwiający dyfuzję i instytucjonalizację odpowiedzialności za ochronę.

Analiza aspektu normatywnego koncentrowała się nie tylko na ewolucji merytorycznej zawartości R2P (od raportu ICISS po raporty sekretarza generalnego), ale również zależnościach z interwencją humanitarną. Zastosowanie konstruktywizmu skłania do wniosku, że różnice między interwencją humanitarną a odpowiedzialnością za ochronę, choć o dużym znaczeniu politycznym, mają, po pierwsze, głównie narracyjny charakter, a po drugie, oznaczają raczej uzupełnienie, a nie zaprzeczenie jednej koncepcji drugą. Zwolennicy odpowiedzialności za ochronę (Gareth Evans, Ramesh Thakur, Alex Bellamy) nieustannie podkreślają odrębność R2P od interwencji humanitarnej i przedstawiają R2P jako nową jakość w stosunkach międzynarodowych. Wynik analizy porównawczej prowadzi jednak do odmiennych wniosków. Porównanie obu fenomenów przy wykorzystaniu siedmiu kryteriów (zakresu, środków oddziaływania, legalności i zasadności, aksjologii, przesłanek, orientacji, podmiotu) nie potwierdza założeń o R2P jako mechanizmie zrywającym z koncepcją interwencji humanitarnej. Trzonem obu fenomenów pozostaje wymuszanie przestrzegania praw człowieka. Jedyna istotna różnica dotyczy unilateralnego użycia siły nieakceptowalnego w ramach odpowiedzialności za ochronę. Zdecydowana większość różnic ma charakter kosmetyczny, co oznacza, że zaadaptowanie zmian w postaci R2P nie rewolucjonizuje istoty wymuszania przestrzegania praw człowieka.

Za nowatorskie należy uznać potraktowanie ewolucji normy wymuszania przestrzegania praw człowieka jako rebrandingu interwencji humanitarnej. Efektem nowej narracji na temat użycia siły było wykreowanie nowej marki – odpowiedzialności za ochronę (2016, ss. 259-267). Zastosowanie koncepcji rebrandingu potwierdza wnioski wynikające z analizy porównawczej R2P i interwencji humanitarnej. Odpowiedzialność za ochronę jawi się jako gruntownie zrekonstruowana norma interwencji humanitarnej, której atrakcyjną fasadą stały się idea

Aleksandra Komys

wzmocnienia suwerenności i potencjału państw. Ewolucja normy opiera się na szeregu zmian łagodzących koersywność interwencji postrzeganej jako wymierzona w państwa rozwijające się. Zmiana ma więc charakter koncesji na rzecz państw poszukujących potwierdzenia zasady suwerenności. Interwencja humanitarna, rozumiana jako użycie siły w reakcji na poważne i masowe naruszenia praw człowieka, w ramach tejże ewolucji zostaje przedstawiona jako element szerszej całości. Używając języka marketingu interwencję (jako dobro na które jest niewielki popyt) przemycono w pakiecie wraz z bardziej atrakcyjnymi dla konsumenta dobrami (tzw. *tying*). Powyższe mechanizmy, sięgające wraz z rebrandingiem do konstruktywizmu społecznego, wyjaśniają rosnącą akceptację odpowiedzialności za ochronę ze strony uczestników społeczności międzynarodowej.

Wskazane we wniosku publikacje nie są jedynymi przejawami aktywności naukowej, w których zaprezentowano wyniki powyższych badań. Warto tu wskazać przede wszystkim udział w konferencji naukowej zorganizowanej przez Akademię Obrony Narodowej (26 lutego 2015) i wygłoszenie referatu „Między ochroną praw człowieka a zapewnianiem pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Dylematy implementacji interwencji humanitarnej” oraz artykuł w *Stosunkach Międzynarodowych - International Relations* („Przesłanki i bariery interwencji humanitarnej na przykładzie Libii (2011) i Syrii (2013)”, nr 3, 2016, ss. 155-174)

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych:

Pozostałe osiągnięcia naukowe odnoszą się do czterech obszarów. Dominującym jest ewolucja wymuszania przestrzegania praw człowieka w postaci interwencji humanitarnej, drugi dotyczy problematyki konsekwencji integracji Polski z Unią Europejską, trzeci odnosi się do przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych, a ostatni obszar wiąże się z polityką zagraniczną. W ciągu jedenastu lat swojej aktywności naukowej na powyższe tematy opublikowałem cztery monografie (wliczając w to dwie będące podstawą cyklu publikacji w niniejszym wniosku) i trzydzieści artykułów naukowych w pracach zbiorowych lub czasopismach naukowych. Poza tym wzięłem udział w dwudziestu konferencjach naukowych, na których wygłaszałem referaty w języku polskim lub angielskim. Wzięłem również udział w czterech projektach badawczych lub edukacyjno-badawczych (z czego w dwóch międzynarodowych).

Arkadiusz Domagała

Ewolucja i ograniczenia interwencji humanitarnej jako przedmiot badań wiąże się ściśle z osiągnięciem naukowym wskazanym w niniejszym wniosku. Wskazane we wniosku monografie stanowią finał wieloletniej pracy badawczej, znaczonej powstawaniem artykułów naukowych. Nazwę cyklu można więc potraktować jako konkretyzację tematyki dotyczącej wspomnianego na wstępie akapitu obszaru badawczego. Kilka z publikacji stanowiło istotny etap w dojrzewaniu koncepcji obu monografii wskazanych jako cykl publikacji. W jednym z nich („Konflikty etniczne a interwencja humanitarna: w poszukiwaniu determinant skutecznego działania społeczności międzynarodowej”, w: *Współczesne konflikty międzynarodowe i etniczne*, D. K. Gemechu (red.), Olsztyn 2009, ss. 296 – 313) zwracałem uwagę na rolę przesłanek i barier interwencji humanitarnej, w tym m. in. na klarowność sytuacji politycznej. Społeczność międzynarodowa (bądź potencjalny interwent) jest w stanie zmobilizować swoje zasoby w sytuacji, w której opowiada się po określonej stronie w konflikcie skutkującym poważnymi i masowymi naruszeniami praw człowieka (vide H1 i H2). Stanowi to faktyczne zerwanie z zasadą neutralności (w artykule neutralność jest kwestionowana jedynie w kontekście interwencji, a nie zasady wyznaczającej ramy niesienia pomocy humanitarnej). W interwencji humanitarnej jej stosowanie, po pierwsze, potęguje niechęć do działań ze strony interwenta, po drugie, zwiększa ryzyko fiaska interwencji humanitarnej (humanitarnego skutku). Zastosowana perspektywa teoretyczna (*neo-neo*) jest bliska tej zastosowanej w pierwszej z monografii będącej podstawą osiągnięcia naukowego wskazanego we wniosku.

W artykule „Strategia reagowania Unii Europejskiej na sytuacje kryzysowe w Afryce” (*Przegląd Zachodni* 4/2010, Poznań, Instytut Zachodni, 2010, ss. 105 – 120) sformułowano tezę dotyczącą relacji między potencjalnym interwentem a podmiotem polityczno-militarnym, który może stanowić oparcie w sytuacji interwencyjnej. Koncepcja stała się następnie jedną z kluczowych w monografii *Interwencjonizm humanitarny NATO*. Koncepcja ta jest bliźniacza wobec tezy o „transferze ryzyka”, której głównym popularyzatorem w literaturze przedmiotu jest Martin Shaw (*The New Western Way of War: Risk-Transfer War and Its Crisis in Iraq*, Polity Press 2005). Z Martinem Shaw miałem sposobność się konsultować w trakcie pobytu na stażu badawczym w University of Sussex. Konsultacje te dotyczyły ograniczeń interwencjonizmu humanitarnego (na przykładzie interwencji NATO w Kosowie), a ich dalekim refleksem jest rozwój wspomnianej koncepcji.

Za ważny etap w dojrzewaniu hipotez (H1, H2) uważam artykuł „Zarządzanie konfliktami etnicznymi połączonymi z masowymi naruszeniami praw człowieka. Główne uwarunkowania

Arkadiusz Dornogó

i kierunki aktywności państw i organizacji międzynarodowych”, (w: *Konflikty i spory międzynarodowe*. R. Łoś (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010, ss. 41-54). Przedstawiłem w nich zestaw uwarunkowań na temat perspektywy wymuszania przestrzegania praw człowieka, które podzieliłem na wewnętrzne (należące do państwa w którym dochodzi do naruszeń) i zewnętrzne (należące do otoczenia) międzynarodowego. Podejmując wątek operacji pokojowych, zwróciłem uwagę na tendencje dotyczące włączania kwestii wymuszania przestrzegania praw człowieka w koherentny system wzmacniania państw. Temat ten został następnie rozbudowany w monografii poświęconej odpowiedzialności za ochronę.

Problematyka systemowych (tzn. będących konsekwencją kształtu systemu międzynarodowego) ograniczeń interwencji humanitarnej była przedmiotem wielu moich publikacji – przede wszystkim monografii *Interwencja humanitarna w stosunkach międzynarodowych* (Branta, Wrocław-Bydgoszcz 2008), której trzonem jest niepublikowany wcześniej doktorat. Artykuły w których przedstawiałem wyniki dociekań teoretycznych na temat ograniczeń interwencji humanitarnej były publikowane zarówno w kraju („Wymuszanie przestrzegania praw człowieka jako element późnowestfalskiego ładu międzynarodowego”, w: *Późnowestfalski ład międzynarodowy*, M. Pietraś, K. Marzęda (red.), UMCS, Lublin 2008, ss. 281-291; „Interwencja humanitarna w systemie operacji pokojowych Narodów Zjednoczonych. Próby adaptacji i ich fiasko”, w: *Bezpieczeństwo międzynarodowe a bezpieczeństwo państwa*, C. Skuza, W. Wróblewski (red.), Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007, ss. 193-206), jak i za granicą (“Humanitarian Intervention: The Utopia of Just War. The NATO intervention in Kosovo and restraints of humanitarian intervention”, *Sussex European Institute Working Papers*, No. 76, Brighton 2004). Część z tych publikacji wpłynęła znacząco na stworzenie ram przedmiotu badawczego cyklu wskazanego w niniejszym wniosku. Zainteresowania badawcze skutkują aktywnością związaną z popularyzacją przestrzegania praw człowieka. Od wielu lat współpracuję z organizatorami i uczestnikami Helsińskiej Szkoły Praw Człowieka, uczestniczę w Dolnośląskim Festiwalu Nauki oraz współpracuję ze szkołami średnimi prowadząc warsztaty antidyskryminacyjne (ich pomysłodawcą jest dr Agnieszka Florczak z Instytutu Politologii UW).
UWr).

Z integracją europejską jako obszarem badawczym, mimo że nie był on wiodącym w działalności naukowej, związany jestem od kilkunastu lat. Obszar ów wiąże się m. in. z moją aktywnością ekspercką i popularyzatorską. Za najistotniejsze osiągnięcie dotyczące tematyki

Aleksander Kowalski

integracji Polski z UE należy uznać monografię o charakterze podręcznika akademickiego *Integracja Polski z Unią Europejską* (Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008; wydanie poszerzone: Wydawnictwo ŁośGraf, Warszawa 2011). Monografia obejmuje analizę przesłanek, barier, kosztów i korzyści wynikających z integracji europejskiej. Podjęte w książce badanie, bazujące przede wszystkim na analizie danych zastanych, w tym dokumentów i innych badań (dokumentów programowych, umów, badań opinii publicznej, badań postaw społecznych, danych makroekonomicznych), oraz na analizie decyzyjnej, koncentruje się na procesie (przed)akcesyjnym i krokach podejmowanych przez Polskę i UE w celu optymalizacji korzyści wynikających z owego procesu dla obu stron. Ocena podziału korzyści, choć wpisująca się w liberalny mechanizm *win-win*, wskazuje na:

- a) odłożenie kluczowych korzyści z członkostwa Polski na okres poakcesyjny oraz
- b) asertywnie realizowaną ochronę ekonomiczno-społecznych interesów przez państwa Wspólnoty w procesie przedakcesyjnym.

Wątek korzyści i kosztów oraz postaw grup społecznych był eksplorowany także w artykułach naukowych (np. „Prawa jednostek na wspólnym rynku Unii Europejskiej”, w: *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, A. Florczak (red.), Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 105 – 126; „Episkopat wobec Karty Praw Podstawowych”, w: *Karta Praw Podstawowych*, W. Waclawczyk (red.), Warszawa 2010, s. 87–101). W powyższych artykułach posługiwano się m. in. metodami *desk research* oraz analizy instytucjonalno-prawnej.

Jedną z form aktywności realizowanej w ramach wspomnianego obszaru jest uczestnictwo w think-tanku *Team Europe* (TE). TE jest siecią ekspertów, współpracujących z Komisją Europejską, funkcjonującą we wszystkich państwach Unii Europejskiej, zajmującą się problematyką od rynku wewnętrznego po politykę obronną UE. Zaproszenie do *Team Europe* uważam nie tylko za nobilitujące, ale i mobilizujące do krzewienia wiedzy w obszarze integracji europejskiej.

W niniejszym obszarze badawczym realizowałem także badania dotyczące percepcji Unii Gospodarczo-Walutowej i ewentualnego członkostwa Polski w trzecim etapie UGW. Ich wyniki zaprezentowałem na konferencji naukowej (referat: „Polacy wobec członkostwa w Unii Gospodarczo-Walutowej. Obawy i mity”, konferencja: *Europa XXI wieku. Nowe państwa członkowskie UE. Bilans doświadczeń i najważniejsze wyzwania*. Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Collegium Polonicum. Ślubice, 4-5 II 2010).

Problematyka integracji Polski z Unią Europejską jest także obecna w realizowanych z moim udziałem projektach zespołowych. W 2016 roku zostałem uczestnikiem projektu *Moja Europa*

Arkadiusz Dąbrowski

poświęconemu tworzeniu instrumentów popularyzujących wiedzę o integracji Polski w ramach Unii Europejskiej oraz o korzyściach i kosztach wynikających z tej integracji. Projekt wygrał w postępowaniu konkursowym organizowanym przez Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej, które finansuje przedsięwzięcie.

Problematyka zbrodni przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych jest ściśle związana z podstawowym obszarem badawczym – wymuszaniem przestrzegania praw człowieka. Przemoc seksualna w konfliktach jest od około 25 lat traktowana jako poważne naruszenie praw człowieka, przyjmujące charakter nie tylko zbrodni wojennych, ale także zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni ludobójstwa. Celem artykułów naukowych było przybliżenie polskiemu czytelnikowi tej trudnej i delikatnej problematyki (w polskiej literaturze politologicznej niemal brak pozycji na ten temat). W kilku artykułach naukowych skoncentrowano się przede wszystkim na formalnoprawnych aspektach przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych oraz na ściganiu i karaniu sprawców przemocy seksualnej. Ich celem było m. in.

- a) zidentyfikowanie głównych barier w ściganiu i karaniu zgwałcenia i niewolnictwa seksualnego jako głównych form przemocy seksualnej („Ściganie i karanie sprawców gwałtu i przemocy seksualnej podczas konfliktów zbrojnych po zakończeniu zimnej wojny”, *Wrocławskie Studia Politologiczne*, nr 12/2011, ss. 209–223);
- b) przedstawienie przez pryzmat orzecznictwa trybunałów międzynarodowych *ad hoc* kategorii formalnoprawnych umożliwiających karanie sprawców przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych („Zagadnienie przemocy seksualnej w pracy Międzynarodowego Trybunału Karnego ds. zbrodni w byłej Jugosławii i Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy” w: *Zbrodnia i kara. Ludobójstwo – zbrodnie wojenne – zbrodnie przeciwko ludzkości*, W. Waclawczyk, K. Żarna (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, ss. 69-79);
- c) zidentyfikowanie politycznych konsekwencji przemocy politycznej wraz ze stworzeniem modelu przemocy seksualnej jako przemocy politycznej („Gwałt i przemoc seksualna jako szczególne formy przemocy politycznej”, w: *Zachowania dysfunkcyjne. Uwarunkowania społeczne, kulturowe i polityczno – prawne oraz stosowane rozwiązania*, A. Lisowska, J. Kurzępa (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, ss.75-93 oraz wersja artykułu w języku angielskim „Sexual Violence as a Specific Form of Political Violence”, w: *Political Science: an Anthology*, P. Sula (ed.), Wrocław 2013, ss. 352-366);
- d) wskazanie na stosunek organizacji międzynarodowych wobec przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych przez pryzmat analizy instytucjonalno-prawnej (“Przemoc seksualna w

Arkadiusz Domagała

konfliktach zbrojnych”, w: *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, A. Florczak, A. Lisowska (red.), OTTO, Wrocław 2014, ss. 269-284).

Problematykę polityki zagranicznej należy uznać za najmniej istotną w mojej aktywności naukowej. Dotyczy ona głównie okresu bezpośrednio po uzyskaniu stopnia doktora i związana jest pośrednio z pozostałymi obszarami – przestrzeganiem praw człowieka oraz integracją europejską. W latach 2004-2007 brałem udział w międzynarodowym projekcie edukacyjno-badawczym zatytułowanym *ForPol Online. Foreign Policies in Changing Europe. Poland, Czech Republic and Germany Compared* realizowanym przez Dresden Technische Universität w kooperacji z Uniwersytetem Wrocławskim oraz Uniwersytetem Karola w Pradze. Istotą projektu było dokonanie porównania polityk zagranicznych Niemiec, Polski i Czech przy wykorzystaniu analizy czynnikowej oraz przekazanie wiedzy studentom z trzech państw przy wykorzystaniu *blended learning* (kombinacji internetowych narzędzi edukacyjnych i spotkań warsztatowych). Z mojego dorobku naukowego co najmniej dwa artykuły można umieścić w powyższym obszarze. Jeden z nich dotyczy roli praw człowieka w polityce zagranicznej państw. Wykorzystując dorobek kluczowych perspektyw badawczych w internacjologii w artykule zarysowano okoliczności, w których państwa będą skore do podejmowania prohumanitarnych działań poza ich granicami („Prawa człowieka w polityce zagranicznej państw”, w: *Prawa człowieka a stosunki międzynarodowe*, A. Florczak, B. Bolechów (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, ss. 255-280). Druga publikacja zwraca uwagę na rolę jednostki w kreowaniu prohumanitarnej polityki zagranicznej i wskazuje na genezę takiej polityki w przypadku Kanady w kontekście powstawania i oddziaływania Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka („John Peters Humphrey: the Founding Father of the Universal Declaration of Human Rights or Canadian Human Rights Policy?”, w: *Human Rights and Politics*, J. Grygień, K. Łazarski, W. Waclawczyk (ed.), Erida, Warsaw 2013, ss. 169-179).

Wszystkie obszary badawcze, nie pomijając tematu cyklu publikacji wskazanego we wniosku, stanowią kanwę mojej aktywności dydaktycznej. Prowadzę przedmioty związane zarówno z interwencją humanitarną (Interwencje międzynarodowe, Interwencje humanitarne, Dyplomacja prewencyjna i koersywna), jak i integracją europejską (Instytucje i procesy decyzyjne UE, Integracja europejska, Rynek wewnętrzny UE), przemocą seksualną (Karanie sprawców przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych, Przemoc seksualna jako narzędzie polityki) oraz polityką zagraniczną (Teoria polityki zagranicznej).

Arkadiusz Bomyś